

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشکده‌ی ادبیات و علوم انسانی

پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد در رشته‌ی زبان‌شناسی همگانی

توصیف گویش نیشابوری

به کوشش

ابوالحسن شریفان

استاد راهنما:

دکتر فرخ حاجیانی

بهمن ماه 1390

به نام خدا

اظہارنامہ

اینجانب ابوالحسن شریفان (۸۷۰۰۷۳) دانشجوی رشته‌ی زبان‌شناسی گرایش همگانی دانشکده‌ی ادبیات و علوم انسانی اظہار می‌کنم که این پایان‌نامه حاصل پژوهش خودم بوده و در جاهایی که از منابع دیگران استفاده کرده‌ام، نشانی دقیق و مشخصات کامل آن را نوشته‌ام. همچنین اظہار می‌کنم که تحقیق و موضوع پایان‌نامه ام تکراری نیست و تعهد می‌نمایم که بدون مجوز دانشگاه دستاوردهای آن را منتشر ننموده و یا در اختیار غیر قرار ندهم. کلیه‌ی حقوق این اثر مطابق با آیین‌نامه مالکیت فکری و معنوی متعلق به دانشگاه شیراز است.

نام و نام خانوادگی: ابوالحسن شریفان

تاریخ و امضا:

۱۳۹۰/۱۲/۱۸

به نام خدا

توصیف گویش نیشابوری

به کوشش

ابوالحسن شریفان

پایان نامه

ارائه شده به تحصیلات تکمیلی دانشگاه شیراز به عنوان بخشی از
فعالیت‌های تحصیلی لازم برای اخذ درجه کارشناسی ارشد

در رشته‌ی:

زبان‌شناسی همگانی

از دانشگاه شیراز

شیراز

جمهوری اسلامی ایران

ارزیابی کمیته‌ی پایان نامه، با درجه‌ی: عالی

دکتر فرخ حاجیانی، دانشیار بخش زبان‌های خارجی و زبان‌شناسی (رئیس کمیته)

دکتر جلال رحیمیان، استاد بخش زبان‌های خارجی و زبان‌شناسی

دکتر مهرزاد منصوری، دانشیار بخش زبان‌های خارجی و زبان‌شناسی

بهمن ماه ۱۳۹۰

تقدیم به

مادر دلسوز و همسر مهربانم

که در تمام طول تحصیلم یاور و پشتیبانم بودند

سپاسگزاری

اکنون که این رساله به پایان رسیده است بر خود فرض می‌دانم از اساتید بزرگوار جناب آقای دکتر فرخ حاجیانی به عنوان استاد راهنما، جناب آقای دکتر جلال رحیمیان به عنوان استاد مشاور، و جناب آقای دکتر مهرزاد منصوری به عنوان استاد مشاور دوم این رساله که در جهت راهنمایی و مشاوره‌ی اینجانب از هیچ تلاشی دریغ ننمودند و مرا در جهت هر چه بهتر انجام دادن این رساله یاری فرمودند، بی‌نهایت سپاسگزار باشم. همچنین از همکاری صمیمانه‌ی مادر و مادربزرگ مهربانم دوستان و آشنایان، به عنوان گویشوران بومی منطقه، آقایان محمد شریفان، رضا عمارلو، جواد باغیشنی، رسول ابریشمی، محسن جاویدنیا، علی پرهیزکار، سعید فتحانی، و تمام کسانی که در تهیه‌ی این رساله نقشی ایفا نمودند، تشکر و قدردانی می‌کنم. در پایان بر آنم تا از همراهی بی‌منت همسر مهربان و دلسوزم در تمام طول تحصیل و تدوین این رساله صمیمانه سپاسگزاری نمایم. باشد که قدردان زحمات همگی این عزیزان باشم.

چکیده

توصیف گویش نیشابوری

به کوشش

ابوالحسن شریفان

پژوهش حاضر به توصیف و بررسی زبان‌شناختی گویش نیشابوری، گویش شهرستان نیشابور از شهرهای استان خراسان رضوی، می‌پردازد. گویش نیشابوری بازمانده‌ی زبان‌های میانه‌ی غربی می‌باشد. این پژوهش در پنج فصل گردآوری شده است:

ابتدا طی مقدمه‌ای به بیان مسئله، فرضیه‌ی تحقیق، اهمیت و ضرورت آن، و همچنین موقعیت جغرافیایی، تاریخی، فرهنگی، و اقلیمی شهرستان پرداخته شده است. در بخش‌های دوم و سوم به ترتیب به پیشینه و روش تحقیق پرداخته می‌شود. در بخش تجزیه و تحلیل داده‌ها، مشخصه‌های واجی، صرفی، و نحوی گویش نیشابوری به روش توصیفی مورد بررسی قرار می‌گیرد. واج‌ها، فرآیندهای واجی و ساخت هجایی گویش در زیربخش واجی، مشخصه‌های مربوط به تصریف، اشتقاق و ترکیب در زیربخش صرف، و تجزیه‌ی روساختی جملات در گویش نیشابوری در زیربخش نحو از مهمترین مباحث این فصل می‌باشد. در بخش پایانی پیشنهاداتی در خصوص انجام پژوهش‌های آتی و برخی محدودیت‌های تحقیق از سوی پژوهشگر بیان شده است. در پایان بعنوان پیوست، فهرستی از واژگان موضوعی گویش آورده شده است.

کلمه‌های کلیدی: توصیف، گویش، نیشابور، زبان‌شناختی، واجشناسی، ساخت‌واژه، نحو

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
1	فصل اول: مقدمه
3	1-1- بیان مسئله
4	2-1- فرضیه‌ی تحقیق
5	3-1- اهمیت، ضرورت و هدف تحقیق
6	4-1- شیوه‌ی تحقیق
7	5-1- شرایط و موقعیت کلی
7	1-5-1 موقعیت جغرافیایی شهرستان نیشابور
8	2-5-1 ویژگی‌های جمعیتی شهرستان نیشابور
8	3-5-1 موقعیت تاریخی شهرستان نیشابور
9	4-5-1 ویژگی‌های فرهنگی و اجتماعی شهرستان نیشابور
10	5-5-1 وضعیت جغرافیایی و اقلیمی شهرستان نیشابور
11	6-5-1 وجه تسمیه‌ی نیشابور
12	فصل دوم: پیشینه‌ی تحقیق
13	1-2- پژوهش‌های گویش‌شناسی
17	فصل سوم: روش تحقیق
18	1-3- انتخاب گویشوران مورد مطالعه

صفحه	عنوان
19	2-3 نحوه‌ی گردآوری پیکره‌ی زبانی
19	3-3-3 روش تجزیه و تحلیل داده‌ها
21	فصل چهارم: تجزیه و تحلیل داده‌ها
22	4- تجزیه و تحلیل داده‌ها
24	1-4- تجزیه و تحلیل آوا شناختی و واج‌شناختی گویش نیشابوری
24	1-1-4- همخوان‌ها (یا صامت‌ها)
25	1-1-1-4- همخوان‌های انسدادی (انفجاری)
25	/p, b/ -1-1-1-1-4
26	/t, d/ -2-1-1-1-4
26	/k, g/ 3-1-1-1-4
27	/q/ -4-1-1-1-4
27	/ʔ/ -5-1-1-1-4
28	2-1-1-4- همخوان‌های سایشی
29	/f, v/ -1-2-1-1-4
29	/s, z/ -2-2-1-1-4
30	/š, ž/ -3-2-1-1-4
31	/x/ 4-2-1-1-4
31	/h/ -5-2-1-1-4
32	/ʰ, ħ/ -6-2-1-1-4
32	3-1-1-4- همخوان‌های انفجاری - سایشی
33	/č, ʝ/ -1-3-1-1-4
34	4-1-1-4- همخوان لرزشی (غلطان)
34	5-1-1-4- همخوان کناری (روان)
35	6-1-1-4- غلت
36	7-1-1-4- همخوان‌های خیشومی (غنه)
36	/m, n/ -1-7-1-1-4

37	8-1-1-4- فهرست همخوان‌های گویش نیشابوری
38	2-1-4- واکه‌ها (مصوت‌ها)
40	1-2-1-4- واج‌های واکه‌ای ساده
40	1-1-2-1-4- واکه‌های پیشین
42	2-1-2-1-4- واکه‌ی میانی
43	3-1-2-1-4- واکه‌های پسین
44	2-2-1-4- واکه‌های مرکب
47	3-1-4- واج آرایی
49	1-3-1-4- توزیع همخوان‌ها
53	2-3-1-4- توزیع واکه‌ها
56	4-1-4- ساخت هجایی
57	1-4-1-4- ساخت هجای CV
58	2-4-1-4- ساخت هجای CVC
60	3-4-1-4- ساخت هجای CVCC
63	4-4-1-4- ساخت‌های هجایی با زنجیره CC- آغازین
65	5-1-4- ترتیب هجایی
66	1-5-1-4- هجای CV
66	2-5-1-4- هجای CVC
66	3-5-1-4- هجای CVCC
66	4-5-1-4- ساخت هجایی با زنجیره‌ی همخوان CC- در آغاز
67	6-1-4- واحدهای زبر زنجیری
67	1-6-1-4- نواخت
67	2-6-1-4- تکیه
70	3-6-1-4- آهنگ
71	7-1-4- فرآیندهای واجی
72	1-7-1-4- همگونی سازی (یا همگونی)
73	2-7-1-4- همگونی واکه‌ای

74	4-1-7-3- ابدال
80	4-1-7-4- حذف
82	4-1-7-5- اضافه
84	4-1-7-6- قلب
85	4-2- ساخت واژه (صرف)
85	4-2-1- اسم
85	4-2-1-1- شمار
88	4-2-1-2- معرفه و نکره
88	4-2-1-2-1- اسم معرفه
90	4-2-1-2-2- اسم نکره
90	4-2-1-3- نشانه‌ی اضافه
91	4-2-1-4- نشانه‌ی ندا
92	4-2-1-5- مالکیت
93	4-2-1-6- اسم خاص، اسم عام
94	4-2-1-7- اسم ساده، اسم مشتق، و اسم مرکب
95	4-2-1-8- اتباع
95	4-2-1-9- اسم صوت (و فرآیند دوگان سازی)
97	4-2-1-10- اسم مصغر
98	4-2-1-11- اسمهای توزیعی
98	4-2-1-12- اسم جنس
99	4-2-1-13- شیوه‌های بیان زمان
101	4-2-2- ضمیر
101	4-2-2-1- ضمایر شخصی
103	4-2-2-2- ضمایر اشاره
103	4-2-2-3- ضمایر مشترک
105	4-2-2-4- ضمایر متقابل
105	4-2-2-5- ضمایر پرسشی

106	6-2-2-4- ضمایر مبهم
106	3-2-4- صفت
107	1-3-2-4- صفت بیانی
108	2-3-2-4- صفت جامد و صفت مشتق
108	3-3-2-4- صفت شمارشی
110	4-3-2-4- صفت اشاره
110	5-3-2-4- صفت پرسشی
110	6-3-2-4- صفت مبهم
110	4-2-4- قید
111	1-4-2-4- قید مختص
111	2-4-2-4- قید مشترک
112	3-4-2-4- قید ساده
112	4-4-2-4- قید مرکب
113	5-4-2-4- قید زمان
113	6-4-2-4- قید مکان
114	7-4-2-4- قید مقدار
114	8-4-2-4- قید حالت
114	9-4-2-4- قید چگونگی (کیفیت)
115	10-4-2-4- قید ترتیب
115	11-4-2-4- قید نفی
115	12-4-2-4- قید تصدیق و تأکید
115	13-4-2-4- قید تردید
116	14-4-2-4- قید تکرار
116	15-4-2-4- قید پرسش
116	16-4-2-4- قید تبری و ادب
117	5-2-4- شبه جمله (اصوات)
118	6-2-4- نقش نماها

118	1-6-2-4- حروف ربط (نقش نمای پیوند)
119	2-6-2-4- حروف اضافه (نقش نمای متمم)
120	7-2-4- فعل
120	1-7-2-4- مصدر
121	2-7-2-4- وندهای فعلی
121	1-2-7-2-4- شناسه‌های فعلی
123	2-2-7-2-4- وندهای وجه
124	3-2-7-2-4- وندهای منفی
125.	3-7-2-4- ستاک فعل
126	1-3-7-2-4- افعال منظم
128	2-3-7-2-4- افعال نامنظم
130	4-7-2-4- زمان فعل
131	1-4-7-2-4- زمان حال ساده
132	2-4-7-2-4- گذشته ساده
133	3-4-7-2-4- گذشته ی استمراری
134	4-4-7-2-4- حال کامل
135	5-4-7-2-4- حال کامل استمراری
136	6-4-7-2-4- گذشته ی کامل
137	7-4-7-2-4- گذشته ی کامل استمراری
137	8-4-7-2-4- حال التزامی
139	9-4-7-2-4- گذشته التزامی
139	10-4-7-2-4- فعل امر
	1-10-4-7-2-4- ساخت امر در صیغه‌ی دوم شخص مفرد افعال
139	ساده و پیشوندی
	2-10-4-7-2-4- ساخت امر در صیغه‌ی دوم شخص جمع در افعال
140	ساده و پیشوندی
141	3-10-4-7-2-4- نهی

142	4-10-4-7-2-4- بررسی همگونی واکهی در ساخت امری
143	5-7-2-4- فعل مجهول
145	8-2-4- ساختمان واژه
145	1-8-2-4- واژه‌های ساده (بسیط)
146	2-8-2-4- واژه‌های اشتقاقی (مشق)
149	3-8-2-4- واژه‌های مرکب
150	3-4- نحو
150	1-3-4- گروه
150	1-1-3-4- گروه اسمی
151	1-1-1-3-4- هسته‌ی گروه اسمی
152	2-1-1-3-4- وابسته‌های گروه اسمی
152	1-2-1-1-3-4- وابسته‌های پیشین گروه اسمی
154	2-2-1-1-3-4- وابسته‌های پسین گروه اسمی
155	1-2-2-1-1-3-4- وابسته‌ی صفتی (پسین-1)
155	2-2-2-1-1-3-4- وابسته‌ی اسمی (پسین-2)
155	3-2-2-1-1-3-4- وابسته‌ی متمم حرف اضافه‌ای (پسین-4)
156	4-2-2-1-1-3-4- وابسته‌ی جمله‌ی موصولی پیرو (پسین-5)
156	5-2-2-1-1-3-4- وابسته‌های پسین دستوری گروه اسمی
158	2-1-3-4- گروه قیدی
158	3-1-3-4- گروه فعلی
159	4-1-3-4- گروه حرف اضافه
159	2-3-4- بند
160	1-2-3-4- بند اسمی
160	1-1-2-3-4- بند اسمی در جایگاه نهاد
160	2-1-2-3-4- بند اسمی در جایگاه مفعول
160	3-1-2-3-4- بند اسمی در جایگاه متمم
161	2-2-3-4- بند صفتی

161	3-2-3-4- بند قیدی
163	3-3-4- جمله
163	1-3-3-4- جمله هسته‌ای
164	2-3-3-4- جمله‌ی خوشه‌ای
164	3-3-3-4- جمله فعلی
164	4-3-3-4- جمله‌ی اسنادی
165	5-3-3-4- جمله‌ی ساده
165	6-3-3-4- جمله‌ی مرکب
168	7-3-3-4- وجه خبری
169	8-3-3-4- وجه پرسشی
169	9-3-3-4- وجه امری
169	10-3-3-4- وجه التزامی
170	4-3-4- تجزیه‌ی روساختی
172	1-4-3-4- تجزیه‌ی روساختی (تحلیل سازه‌ای) جمله در گویش نیشابوری
178	فصل پنجم: نتیجه‌گیری
179	1-5- مشخصه‌های متمایز آوایی در گویش نیشابوری
185	2-5- مشخصه‌های متمایز صرفی گویش نیشابوری
188	3-5- مشخصه‌های متمایز نحوی گویش نیشابوری
190	4-5- پیشنهادات
193	- فهرست منابع و مآخذ
204	- پیوست‌ها
204	1- فهرست موضوعی واژگان در گویش نیشابوری
246	2- تصاویر
249	- چکیده به زبان انگلیسی

فهرست جدول‌ها

صفحه	عنوان و شماره
37	جدول شماره‌ی 4-1-1: فهرست همخوان‌های گویش نیشابوری
44	جدول شماره‌ی 4-1-2: واژه‌های ساده در گویش نیشابوری
46	جدول شماره‌ی 4-1-3: واژه‌های مرکب در گویش نیشابوری
49	جدول شماره‌ی 4-1-4: جدول توزیع همخوان‌ها در گویش نیشابوری
57	جدول شماره‌ی 4-1-5: نمونه‌هایی از ساخت هجای CV در گویش نیشابور
59	جدول شماره‌ی 4-1-6: نمونه‌هایی از ساخت هجای CVC در گویش نیشابوری
61	جدول شماره‌ی 4-1-7: نمونه‌هایی از ساخت هجای CVCC در گویش نیشابوری
63	جدول شماره‌ی 4-1-8: نمونه‌هایی از ساخت هجای CC- در گویش نیشابوری
92	جدول شماره‌ی 4-2-1: ضمائر متصل در گویش نیشابوری
101	جدول شماره‌ی 4-2-2: ضمائر منفصل در گویش نیشابوری
121	جدول شماره 4-2-3: شناسه‌های فعل در گویش نیشابوری
127	جدول شماره 4-2-4: تکواژ گونه‌های گذشته ساز در گویش نیشابوری
	جدول شماره‌ی 4-2-5: افعال نامنظم (1) دووجهی، و (2) سه‌وجهی در گویش نیشابوری
129	
	جدول شماره‌ی 4-2-6: صرف فعل ربطی /roftæn/ (رفتن) در گویش نیشابوری
144	در زمانهای مختلف دستوری
152	جدول شماره‌ی 4-3-1: وابسته‌های پیشین گروه اسمی در گویش نیشابوری

نشانه‌های آوایی

1- همخوان‌ها

آوا نوشت	مثال	معادل فارسی (یا غیر فارسی) آوا	نشانه‌ی آوایی
/pe:č/	(پیچ)	پ	/p/
/ʃorab/	(جوراب)	ب	/b/
/tušlæ/	(تیله)	ت، ط	/t/
/dinæ/	(دیروز)	د	/d/
/pottök/	(دروغگو)	ک	/k/
/gösnæ/	(گرسنه)	گ	/g/
/ʔalu/	(آلو)	همزه	/ʔ/
/sevzəmæni/	(سیب زمینی)	ث، س، ص	/s/
/zouræ/	(زهرة (اسم خاص))	ز، ض، ظ	/z/
/tufælæ/	(تفاله)	ف	/f/
/dæˈva/	(دعوا)	و	/v/
/šombe/	(شنبه)	ش	/š/
/hiždæ/	(هیجده)	ژ	/ž/
/kælčæ/	(باغچه)	چ	/č/
/sinjaq/	(سنجاق)	ج	/j/
/qæjmaq/	(سرشیر)	غ، ق	/q/
/xordu/	(کوچک، ریز)	خ	/x/

/šomal/	(نسیم، باد ملایم)	م	/m/
/tušnæ/	(تشنه)	ن	/n/
/tölæ/	(هُل)	ل	/l/
/brinj/	(برنج)	ر	/r/
/šæhær/	(شهر)	ه	/h/
/revah/	(روباہ)	ح (عربی)	/ħ/
/‘ök/	(قوز)	ع (عربی)	/‘/
/jælæ/	(رها، ول)	ی	/j/

2- واکه‌ها

آوا نوشت	مثال	معادل فارسی آوا	نشانه‌ی آوایی
/dinæ/	(دیروز)	ای	/i/
/deg/	(دیگ)	-	/e/
/še:r/	(شیر آب)	---	/e:/
/dæq/	(صاف)	-	/æ/
/ləmæšk/	(تنبل)	---	/ə/
/görae/	(دروغ)	---	/ö/
/pudæ/	(نخ نما)	او	/u/
/kolom/	(سخن)	ُ	/o/
/kola/	(کلاه)	آ	/a/
/deu/	(دیو)	اُو	/eu/
/bæuši/	(تدخین تریاک)	اُو	/æu/
/kæuræ/	(زخم)	---	/æu/
/böu/	(بو)	---	/öu/
/čouri/	(النگو)	اُو	/ou/
/xau/	(خواب)	اُو	/au/

فهرست نشانه‌های اختصاری

نشانه	دلالت می‌کند بر
c	Consonant
v	Vowel
/	یا
{ }	احتمال‌های موجود
//	نشانه‌ی واج نویسی
[]	تکواژگونه‌ها، نشانه‌ی آوانویسی
()	عنصر اختیاری، معادل فارسی
→	نتیجه می‌دهد، تبدیل می‌شود به
↓	آهنگ افتان
M	آهنگ افتان - خیزان
↑	آهنگ خیزان
* (در آغاز جمله یا عبارت)	جمله یا عبارت نادرست
* (در پایان عبارت)	ارجاع در ادامه
∅	صفر، تهی
- (در واج نویسی)	مرز بین تکواژ
. (در واج نویسی)	مرز بین هجا
:	کشیدگی واکه
گ	گروه
'	هجای تکیه‌بر

فصل اول